

Legnagyobb érdeme, hogy a töröktopolyai Mária-kegyhely keletkezésekor több ponyvafüzetben ismertette az itt kialakult jámbor mozgalmat. Temesvári teológus korában alkalmi költeményeket, elbeszéléseket írt fővárosi és vidéki lapokba. Az 1860-as években a *Delejtű* helyismereti lapban néprajzi cikkeket jelentetett meg a bánási németekről, románokról, krassovánokról és magyarokról.

SZÓKE ANNA

**Antropológia, időjárás és klímaváltozás
A brit Királyi Antropológiai Intézet (RAI)
2016. évi konferenciája a British Museumban**

A globális klímaváltozás mint szaktudományos koncepció mára átható erővel jelöli ki a természettudományos kutatások egy jelentős részének irányát, illetve meghatározza az éghajlatról, a vízháztartásról, illetve a mezőgazdasági termelésről folyó politikai eszmecseréket, valamint áthatja az időjárás kiszámíthatatlanságára rámutató közbeszédet. Az éghajlatváltozásra adandó globális válasz megfogalmazása mára a nemzetközi politikai szervezetek (ENSZ, FAO, WHO) egyik legfontosabb feladatává vált. Az éghajlatváltozás kérdése nem egyszerűen meteorológiai és ökológiai jelenség: annak létrejöttében komoly szerepet játszik az emberi termelés és fogyasztás radikális megnövekedése is. Nem kérdés ma már, hogy az éghajlatváltozásra nem csak technológiai és természettudományos jellegű, hanem szükségképpen társadalmi problémákat érintő (globális egyenlőtlenségek, szolidaritás, politikai erőviszonyok) válaszokat követel. Ez egyben azt is jelenti, hogy klímaváltozás és az arra adott adaptációs stratégiák kutatása a nemzetközi antropológia egyik kiemelt feladata lesz a jövőben.

A Királyi Antropológiai Intézet a világ legrégebbi és egyik legjelentősebb antropológiai intézménye, és mint ilyen, hagyományosan jelentős hatást gyakorol a nemzetközi antropológiai kutatások irányára és kérdésközeire. A kopenhágai klímacsúcs sikertelensége, de a 2015-ös párizsi egyezmény sikere egyértelművé tette azt, hogy az antropológiának komoly feladata lesz abban a folyamatban, amelynek keretében az éghajlatváltozás érintette közösségek veszteségeit enyhíteni, csökkenteni törekszik a globális politikai közösség. A konferencia rangját nemcsak az egybegyűlt elsőrangú kutatói közösség és a témérdek előadás adta, hanem azoknak a politikusoknak a beszédei is, akik Nagy-Britannia és az ENSZ klímapolitikáját vezetik.

A konferencia három napja alatt (május 27–29.) 49 szekcióban közel 200 előadó számolt be a kutatásairól. Külön plenáris ülés keretében ismertették

klímaváltozással kapcsolatos vizsgálataikat az Amerikai Antropológiai Társaság (AAA) delegáltjai. A konferenciához kiállítás, filmbemutatók és könyvvásár is csatlakozott. Ezeknél azonban sokkal érdekesebb volt az, hogy Északkelet-Szibériából a rénszarvastartó evenek képviselői is megjelentek az alkalmon és beszámoltak azokról a kedvezőtlen ökológiai hatásokról, amelyek a rénszarvastartást hátráltatják, és egyben veszélyeztetik a helyiek életmódját.

A konferencia elsődleges célja az volt, hogy választ adjon azokra a kérdésekre, amelyek az antropológia helyét és szerepét teszik mérlegre az éghajlatváltozás tükrében. Ugyan a konferencia három napján (a párhuzamos panelek miatt) az előadások töredékét volt csak lehetőségem meghallgatni, de már ez is elég volt ahhoz, hogy képet alkothassak azokról az alapvető ismeretelméleti kérdésekről, amelyek jelentős hatást gyakorolnak ma az éghajlatváltozás antropológiai vizsgálatára.

Elsőként is érdekes volt megfigyelni azt az új kutatói alapállást, amely egyre kritikusabban viszonyul a természettudományokban (elsősorban az ökológiában) bevett fogalmak antropológiai használatához. E fogalomhasználat ugyanis egy olyan fogalmi háttérrel hoz létre, amelyben az egyes változások folyamatként, és nem az egyes aktív szereplők hatóerejének megjelenéseképpen értelmeződnek. Ilyen például a *reziliencia* (megbirkózási képesség) fogalma, amellyel egyes közösségek, társadalmak és államok éghajlatváltozással kapcsolatos válaszadási képességét jellemezni szokta a szakirodalom. A fogalom éppen azt takarja el, ami az antropológia számára a legfontosabb – vagyis az emberi kreativitás és cselekvőképesség szerepét és hatását. Míg a reziliencia a nehézségekkel való megbirkózást egyfajta kész, az adott közösségek számára rendelkezésre álló potenciálként értelmezi (vagyis egyfajta mechanisztikus válaszadást feltételez) – addig az antropológia éppen arra kíváncsi, hogy miképpen adhatnak eltérő válaszokat ugyanarra a kérdésre egyes személyek vagy éppen egyes közösségek. Hasonlóképpen kérdésessé vált a *mitigáció* vagy éppen az *adaptáció* fogalmának használata is.

Emellett az ember és természet (vagyis a kultúra és natúra) szembeállításának kérdése is jelentős szerepet kapott a konferencia három napja során. A modern földrajztudomány a jelenkort előszeretettel nevezi *anthropocén korszak*nak, utalván arra, hogy mára az ember táj- és éghajlatformáló tevékenysége a Föld geográfiai viszonyainak egyik legfontosabb tényezőjévé lépett elő mára. Vagyis az ember a 21. században nemcsak tanúja és elszenvedője a földrajzi változásoknak, hanem oka és létrehozója is egyben. A jelenkor éghajlati változásainak ekképpen való értelmezése azonban óhatatlanul azon a feltételezésen alapul, hogy az emberek a környezetüket alapvetően externális, tőlük idegen közegként értelmezik, amelyre ma már (egy bizonyos technikai fejlettséget és népességszámot elérve) képesek hatni is.

E látásmóddal szemben az antropológiai kutatások azzal érvelnek, hogy valójában egy ellentétes irányú folyamat zajlik jelenleg a világban. A saját környezetüket intenzíven használó, és annak változásait mindennap érzékelő

közösségek bizony a leggyakrabban úgy értelmezték a kapcsolatukat a nem emberi létezőkkel, hogy az egyfajta kölcsönösséget igénylő csereviszonyon alapult. Vagyis az emberi tevékenység (mint például az áldozat, az ima, a munka vagy a vadászat) olyan hatóerő, amelyet a nem emberi közeg érzékel, és amelyre megfelelő választ ad. A kutatott közösségek lényegében folyamatos anthropolócénben élnek. Vagyis az a felismerés, amely a nyugati gondolkodás termékeképpen a 21. század elejére gyökeret vert a tudományos diskurzusokban, számos kultúra és közösség számára magától értetődő volt. Számukra éppen ellenkezője történik annak, amit mi anthropolócénnek nevezünk. Ezt jelenséget a konferencián *anti-anthropolócénként* írta le számos kutató. A globális éghajlatváltozás eredményeképpen ugyanis ma sok helyi közösség azt érzékeli, hogy megszakadt az a fenntartható és hatékony kommunikáció, amely az emberi közösségeket a környezetükhöz kapcsolta. Vagyis az ember ma már hiába kíván hatni az időjárásra, hiába próbál a természetismeretre apellálva kapcsolatba lépni a folyókkal, vagy éppen az állatokkal, azok nem úgy válaszolnak az emberi behatásokra, ahogy az elvárható lenne tőlük. Tehát az emberi tevékenység immár nem képes befolyásolni az időjárás változását, a folyók járását vagy éppen a zsákmányállatok vonulását.

Összegzésképpen elmondható, hogy a RAI konferenciája nemcsak arra törekedett, hogy rengeteg apró és széttartó példa segítségével megpróbálja bemutatni az eltérő földrajzi és éghajlati adottságok közegében élő közösségek sokszínű alkalmazkodási technikáit az éghajlatváltozás korában, hanem arra is, hogy kidolgozza azt a módszert, amellyel az antropológiai tudás képessé válik hozzájárulni ahhoz az egyre terebélyesedő interdiszciplináris eszmecseréhez, amely a Föld jövőjéről szól. A válasz úgy fogalmazódott meg, hogy az *antropológiai fő erejét éppen azok a puha adatok, és érzékeny megfigyelések adhatják, amelyek az erkölcsiség, az emberi érzékelés szempontjait, illetve a kisközösségek helyi szintű válaszait adják hozzá a klímapolitikáról szóló nemzetközi vitákhoz.*

MÉSZÁROS CSABA

Benyovszky-emlékkonferencia (Budapest, 2016. szeptember 28.)

Nemzetközi tudományos konferenciával és kiállítással, valamint gálaesttel emlékeztek Benyovszky Móric születésének 275., és halálának 230. évfordulójára Budapesten 2016. szeptember 26-án. A méltó megemlékezések szervezésére alakult Benyovszky Emlékbizottság, a kezdeményező Benyovszky